

Українська література – 23 група 2 години

Дата – 28.04.2020. Викладач. Біров О.І.

Тема уроку. Остап Вишня (1889-1956). Трагічна творча доля українського гумориста, велика популярність і значення його усмішок у 1920-ті роки. Відбиток у них тодішнього суспільства, літературно-мистецького середовища. Письменник і його час.

Пояснення навчального матеріалу

1. Вивчення життєвого й творчого шляху Остапа Вишні

Народився Остап Вишня (Павло Михайлович Губенко) 13 листопада 1889 р. на хуторі Чечва біля містечка Грунь Зіньківського повіту на Полтавщині (нині Охтирський район Сумської області) в багатодітній селянській сім'ї.

Закінчив початкову, потім двокласну школу в Зінькові, згодом продовжив навчання в Києві, у військово-фельдшерській школі, після закінчення якої (1907 р.) працював фельдшером — спочатку в армії, а з часом — у хірургічному відділі лікарні Південно-Західних залізниць. Та, як згадував письменник, він не збирався присвятити себе медицині — тож, працюючи в лікарні, старанно «налягав» на самоосвіту, склав екстерном екзамен за гімназію і в 1917 р. вступив на історико-філологічний факультет Київського університету; однак скоро залишив навчання й присвятив себе журналістській і літературній праці.

1919 р. П. Губенко, як і чимало ентузіастів відродження національної культури, потрапляє до Кам'янець-Подільського, весною 1920 р. повертається до Києва. Восени його заарештовують. Утім, не виявивши «компромату» в діях П. Губенка ні за гетьманщини, ні за петлюрівщини, його випускають із в'язниці у квітні наступного року.

П. Губенко стає працівником республіканської газети «Вісті ВУЦВК» (редагував її В. Блакитний), а кількома місяцями пізніше — і відповідальним секретарем «Селянської правди» (редагував С. Пилипенко), на сторінках якої 22 липня 1921 р. під фейлетоном «Чудака, їй-богу!» уперше з'явився підпис «Остап Вишня».

Журналістська діяльність стала своєрідним джерелом щоденної школи життя. Молодому сатирикові не бракувало життєвих спостережень, комічних барв і жаги творчості — саме тому він мало не щодня міг виступати на сторінках «Вістей», «Селянської правди» та інших видань з усмішками, фейлетонами чи й просто з лаконічними уципливими відгуками на ту чи іншу подію.

Слово гумориста користувалося дедалі більшою популярністю. Виходять одна за одною й збірки усмішок письменника: «Діли небесні» (1923), «Кому веселе, а кому й сумне» (1924), «Реп'яшки», «Вишневі усмішки (сільські)» (1924), «Вишневі усмішки кримські» (1925), «Щоб і хліб родився, щоб і скот плодився», «Лицем до села», «Українізуємось» (1926), «Вишневі усмішки кооперативні», «Вишневі усмішки театральні» (1927), «Ну, й народ», «Вишневі усмішки закордонні» (1930); двома виданнями (1928 і 1930) побачило світ зібрання «Усмішок» у чотирьох томах тощо. Загалом же протягом десяти років українською мовою (якщо брати до уваги й численні перевидання) з'явилося близько ста книжок вишнівської сатири й гумору, твори гумориста друкуються в перекладах російською та іншими мовами братніх народів Радянської країни, тираж їх досягав, як на той час, колосальної цифри...

26 грудня 1933 р. Остапа Вишню було заарештовано; 23 лютого 1934 р. судова «трійка» визначила міру покарання — розстріл, а 3 березня рішенням колегії ОДПУ його замінили десятирічним ув'язненням. Письменник відбував ці строки в Ухті, Комі АРСР, на руднику Еджит-Кирта — був на різних роботах, якийсь час працював фельдшером, плановиком у таборі, у редакції багатотиражки Ухтпечтабору «Северный горняк». У своїй «захалавній» книжечці гуморист із гіркотою писав: «Сиджу я й працюю в редакції «Сев [ерный] гор [няк]». Переписую лагкорівські замітки — готую їх до друку».

Для формування й становлення письменницького таланту Остапа Вишні неабияке значення мали певні біографічні чинники. Дитинство гумориста, як уже згадувалося, пройшло на Полтавщині, де особливо відчувалися любов і шана до славетних земляків-

класиків І. П. Котляревського й М. В. Гоголя (творами останнього майбутній письменник захоплювався вже в шкільні роки); змалечку пізнавав Павло Губенко всі премудрості селянського буття, навчався бачити яскраві типи людей праці, захоплювався їхньою соковитою мовою, у якій часто озивалася дотепність народного гумору.

Робота в пресі стала своєрідним продовженням, уже на вищому рівні, громадянської зрілості, цієї щоденної школи життя, що її сумлінний і спостережливий літератор проходив зі справді винятковою невтомністю. Молодому журналістові й письменнику Остапові Вишні вистачало життєвих спостережень і комічних барв — саме тому він мало не щодня міг виступати на сторінках «Вістей», «Селянської правди» та інших видань з усмішками, фейлетонами чи й просто з лаконічними ущипливими відгуками на ту чи ту конкретну подію. Його слово користувалося незвичайною популярністю.

1934 р. видатний гуморист був незаконно репресований і зміг повернутися до літературної праці лише в 1944 р. Першим твором, що знаменував повернення письменника, стала «Зенітка», опублікована в газеті «Радянська Україна» 26 лютого 1944 р., — вона обійшла всі фронти, часто читалася по радіо, викликаючи теплу усмішку в бійців і трудівників тилу та додаючи їм віри в близьку перемогу над ворогом. Як і раніше, Остап Вишня всім серцем сприймає турботи й клопоти народні — економічні, політичні, морально-виховні, культурно-мистецькі, що сповна засвідчують його книжки усмішок «Зенітка» (1947), «Весна-красна» (1949), «Мудрість колгоспна» (1952), «А народ воювати не хоче» (1953), «Великі ростіть!» (1955), «Нещасне кохання» (1956) та інші.

Гуморист працює над перекладами творів російської та світової класики — М. Гоголя, А. Чехова, О. Сухова-Кобиліна, Марка Твена, О'Генрі, Б. Нушича, Я. Гашека, Я. Неруди, російських радянських письменників.

Остап Вишня провадив і велику громадську роботу. Він брав участь у діяльності літературних об'єднань «Плуг» і «Гарт», в організації та редагуванні, разом із В. Блакитним, перших двох номерів журналу «Червоний перець» (1922) і продовжив працю в цьому ж журналі, коли 1927 р. було поновлено його видання. Відома робота Остапа Вишні в оргкомітеті Спілки письменників України та у Всесоюзному оргкомітеті, що здійснювали підготовку до створення республіканської та союзної письменницьких організацій.

Після Великої Вітчизняної війни Остап Вишня — член редколегії журналу «Перець» і один із найактивніших його співробітників, член правління Спілки письменників України, інших громадських організацій республіки, учасник численних зустрічей із читачами.

До останніх днів життя (помер Остап Вишня 28 вересня 1956 р.) він віддавав талант і натхнення своїм читачам.

Своєрідність творчої спадщини

Остап Вишня — письменник, який у 20-х рр. ХХ ст. заохотив мільйонні маси до читання української літератури. Він був «королем українського тиражу». За життя гумориста побачили світ понад 100 збірок його творів, деякі неодноразово передавалися.

У великому творчому доробку письменника представлені різноманітні жанри малої прози (усмішка, гумореска, фейлетон, памфлет, автобіографічні оповідання), але скрізь присутній іронічно усміхнений автор у ролі мудрого, дотепного оповідача.

Остап Вишня ввів в українську літературу й утвердив у ній новий різновид гумористичного оповідання, що його сам же й назвав усмішкою. Лаконізм, влучність, дотепність, іронічність, обов'язкова присутність автора (у ліричних відступах, окремих репліках оповідача) створюють загальну викривальну тональність такого твору.

Тематичний цикл усмішок: сільські, кримські, закордонні, реконструктивні, київські, мисливські тощо.

Тематика творів

- українське село у віковичних злиднях;

- доля інших народів;
- розвиток української культури;
- потяг неосвічених людей до нового життя;
- партійна ідеологія;
- проблеми розвитку національної мови;
- відродження національної гідності українського народу;
- природа як джерело краси й натхнення.

Особливості гумору Остапа Вишні

- багатства відтінків і барв комічного;
- по-народному соковита мова;
- своєрідно діалогізований виклад дії;
- мудрий, іронічно-усміхнений погляд оповідача на порушені проблеми.

Висновок

Внесок Остапа Вишні в розвиток української літератури вагомий. Письменник був справжнім новатором, першим, хто прокладав шлях українській сатирі та гумору за нових умов, часто для цього жанру вкрай несприятливих, що й відбилося на життєвій і творчій долі майстра слова.

1. Теорія літератури

Комічне — результат контрасту, розладу, протистояння прекрасного — потворному, низького — піднесеному, внутрішньої пустоти — зовнішньому вигляду, що претендує на значущість. Комічне, як і будь-яке естетичне явище є соціальним. Воно перебуває не в об'єкті сміху, а в тому, хто сприймає протиріччя як комічне. Комічне пов'язане із загальною культурою людини.

Форми комічного

- гумор (використання дотепності та гри слів);
- сатира (критика недоліків, суперечностей);
- іронія (прихований сміх, замаскований серйозною формою);
- сарказм («зла іронія», що має руйнівну силу).

Фейлетон — це художньо-публіцистичний жанр, у якому комічна сутність негативних явищ і ситуацій дійсності розкривається шляхом інверсійної, асоціативної розробки теми з використанням авторських та фольклорних комічно-сатиричних образів.

Гумореска — невеликий віршований, прозовий чи драматичний твір з комічним сюжетом, відмінний від сатиричного твору легкою, жартівливою тональністю. Тут сміх постає у вигляді доброзичливої, емоційно забарвленої естетичної критики в дотепній, парадоксальній, подеколи оксюморонній формі, в аспекті морально-етичних критеріїв, що унеможливають цинізм. У гуморесках письменник змальовує події та персонажів чудернацько, часом недоречно, і саме це є основою смішного. Типовими художніми прийомами, що використовуються в гуморесці є неправильне тлумачення якогось явища, події, предмета, уживання слів і виразів жартівливого характеру, пестливих слів.

Усмійка — різновид фейлетону та гуморески, уведений в українську літературу Остапом Вишнею. Своєрідність жанру усмішки — у поєднанні побутових замальовок із частими авторськими відступами, у лаконізмі й дотепності.

Автобіографічне оповідання — опис власного життєвого шляху (наближений до мемуарів).

Аналіз гумористичного твору «Моя автобіографія»

«Моя автобіографія» за жанром — гумористичне оповідання, або гумореска. Композиція відповідає формі ділового паперу — автобіографії. Твір написаний протягом 15-16 березня 1927 року, надрукований у видавництві «Книгоспілка» того ж року.

У «вступному» етюд-розділі автор розповідає про те, де й коли народився, про батьків та дідів. Другий і третій етюди присвячені етапам навчання, формуванню

світогляду майбутнього художника слів. В Остапа Вишні що не речення — то народний жарт, який містить глибинний підтекст.

Гумореска скомпонована з окремих невеличких розділів- «фресок». Автор «вихоплює» найяскравіші, найхарактерніші епізоди, події. Це не лише життєпис, а й аналіз пережитого автором. «Найголовніші моменти», переважно — веселі, іноді — трагічні. Гострий на слово гуморист постає серйозним і вдумливим. Гумореска насичена розмовною лексикою, розповідними інтонаціями. Комізм ситуації базується на контрасті. Твір вражає людяністю, щирістю.

Підсумок уроку. Ланцюжок думок

Як ви розумієте слова М. Рильського стосовно автобіографічного оповідання «Моя автобіографія»: «Тут — увесь Вишня: любов до життя, любов до людини, іронія до отого «щасливого» дитинства...».

Домашнє завдання

1. Скласти тестові завдання до теми «Життєвий і творчий шлях Остапа Вишні».
2. Проаналізувати оповідання «Моя автобіографія».